

Joanna Jadwiga Białkiewicz*

Kontrowersje wokół ochrony dziedzictwa powojennego modernizmu w Krakowie na przykładzie hotelu Forum

Controversies around protection of postwar modernism in Cracow upon the example of the Forum hotel

Słowa kluczowe: hotel Forum w Krakowie, Janusz Ingarden, „Miastoprojekt”, późny powojenny modernizm

Key words: Forum hotel in Cracow, Janusz Ingarden, 'Miastoprojekt', late postwar modernism

1. WSTĘP

Zagadnienie ochrony konserwatorskiej dziedzictwa architektonicznego okresu powojennego jest wieloaspektowe i musi być rozpatrywane na wielu płaszczyznach, począwszy od zupełnie podstawowych kwestii definicji zabytku, jego wartości historycznej i artystycznej, poprzez istniejące uwarunkowania prawne i realne uwarunkowania inwestycyjne, kończąc na trudnej kwestii oderwania w świadomości społecznej obiektywnie wartościowych pod względem architektonicznym dzieł od negatywnych konotacji historyczno-politycznych czasów, w których powstały. Zagadnienia te wydają się szczególnie ciekawe w odniesieniu do architektury Krakowa, jako miasta o wyjątkowo bogatej tkance zabytkowej, zorientowanego przede wszystkim na ochronę cennych świadectw przeszłości. W powszechnej świadomości zarówno mieszkańców miasta, jak i odwiedzających je turystów, miano zabytku w Krakowie odnosi się do zachowanych obiektów z czasów od średniowiecza po XIX wiek, obejmując jeszcze powstałe na przełomie stuleci popularne dzieła secesyjne. Modernistyczna architektura okresu międzywojennego jest już słabo znana i, jak opisywał w swym artykule dla „Gazety Wyborczej” prof. Andrzej Jajszczyk, niewystarczająco chroniona¹. Obok podnoszonych głosów w obronie budynków międzywojennych pojawiły się także w Krakowie, przede wszystkim w środowisku architektów i pasjo-

1. INTRODUCTION

The issue of conservation of the architectural heritage of the postwar period is multi-faceted and must be regarded on numerous planes, starting from completely fundamental questions concerning the definition of a historic monument, its historical and artistic value, through the existing legal conditions and the realistic investment conditions, to the difficult issue of detachment in the social awareness of works objectively valuable in terms of architecture from negative historical and political connotations of the times when they were erected. These issues seem to be particularly interesting with reference to the architecture of Cracow as a city with an exceptionally rich historic tissue, oriented most of all towards protection of valuable monuments of the past. In the common awareness of the city residents, as well as the tourists who visit it, the title of a monument in Cracow refers to preserved structures from the times spanning between the Middle Ages and the 19th century, comprising also the popular art-nouveau works erected at the turn of the 19th century. Modernist architecture of the interwar period is little known, and – as it was described by Prof. Andrzej Jajszczyk in his article to ‘Gazeta Wyborcza’ – little protected¹. Next to the voices protecting interwar buildings, in Cracow, most of all in the circles of architects and architecture fans, also the ones focused around the internet form

* dr inż. arch., Instytut Historii Architektury i Konserwacji Zabytków, Wydział Architektury Politechniki Krakowskiej

* *dr inż. arch., Institute of History of Architecture and Monument Preservation, Faculty of Architecture, Cracow University of Technology*

Cytowanie / Citation: Białkiewicz J.J. Controversies around protection of postwar modernism in Cracow upon the example of the Forum hotel. *Wiadomości Konserwatorskie – Journal of Heritage Conservation* 2016;47:95-105

Otrzymano / Received: 18.10.2016 • **Zaakceptowano / Accepted:** 24.10.2016

doi:10.17425/WK48FORUMHOTEL

Praca dopuszczona do druku po recenzjach

Article accepted for publishing after reviews

natów architektury, m.in. skupionych wokół forum internetowego www.skyscrapercity.com, postulaty objęcia ochroną dziedzictwa architektonicznego ostatnich dziesięcioleci. Tu jednak pojawiają się trzy podstawowe problemy: wiek obiektów, zbyt „młodych” by mogły być ujęte w rejestrze zabytków, kontrowersyjne kwestie estetyki modernistycznej i socrealistycznej, mało czytelnej dla przeciętnego odbiorcy, i wreszcie negatywny społeczny odbiór dzieł budowanych jako swego rodzaju pomniki ustroju. Nieobeznany głębiej z historią architektury współczesnej mieszkaniec Krakowa lub turysta z dużym prawdopodobieństwem przejdzie obojętnie obok biurowca Biprostalu, tzw. „żyletkowców”, hotelu Cracovia, domu handlowego Jubilat czy „domu stu balkonów” przy ul. Retoryka, nie zdając sobie sprawy, że przechodzi obok obiektów uważanych za bardzo udane realizacje modernistyczne. Ta swoista nieświadomość wartości dzieł architektury powojennej prowadzi niestety w konsekwencji do społecznego przyzwolenia na ich stopniowe niszczenie lub całkowitą destrukcję, w myśl chwytliwych haseł, iż relikty PRL muszą zniknąć, by zrobić miejsce nowoczesnej zabudowie. Chyba najciekawszą w Krakowie „ofiara” takiego stanu rzeczy jest położony nad Wisłą hotel Forum, obiekt o szczególnej historii i niebanalnej architekturze.

2. KONTEKST I ARCHITEKTURA

Projekt hotelu Forum powstał w latach 1973–77. Jego twórca został wyłoniony w drodze konkursu, który wygrało krakowskie biuro „Miastoprojekt”². Zespołem architektów kierował Janusz Ingarden, we współpracy ze Stanisławem Drabczyńskim, Marzanną Miłkowską i Piotrem Miłkowskim. Budynek nowego hotelu miał być wzniesiony na obszernej działce w zakolu Wisły za mostem Dębnickim, w dzielnicy Ludwinów, na terenie dawnego stadionu klubu Garbarnia i w założeniu miał się stać największym, najnowocześniejszym i najbardziej luksusowym hotelem w mieście. Budowę rozpoczęto w roku 1978, jednak ze względu na trwający prawie całą dekadę kryzys została ona zakończona dopiero w roku 1988³. Samo wznoszenie szkieletu budowli trwało półtora roku, kolejne lata zajęło zakładanie bardzo nowoczesnych wówczas instalacji (klimatyzacja, linie telefoniczne, drzwi otwierane na fotokomórkę, kasy i drukarki obsługiwane za pomocą magnetycznych długopisów) i wykańczanie wnętrza⁴. W lecie 1988 roku obiekt wizytowała oficjalna delegacja władz ZSRR z M. Gorbaczowem, co świadczy o dużym prestiżu tej realizacji. Hotel otwarto dla gości w roku 1989.

Analizowany w oderwaniu od swych politycznych konotacji, wyłącznie z perspektywy historii architektury współczesnej, w stylowych ramach późnego modernizmu hotel Forum jest obiektem wartościowym, co trzeba dobitnie podkreślić⁵. Świadczy o tym chociażby fakt, iż jako jeden z 7 obiektów z terenu Małopolski jest wzmiankowany w 20. edycji *Sir Banister Fletcher's A History of Architecture*⁶. Projekt hotelu Forum był jednym z ostatnich dzieł uznanego architekta Janusza Ingardena.

www.skyscrapercity.com, there occurred postulates to cover the architectural heritage of the last decades with relevant protection. An here three fundamental problems arise: the age of the buildings, ‘too young’ to be included in the register of historic monuments, controversial issues of modernist and socialist realistic aesthetics, hardly legible for an average recipient, and finally negative social reception of such buildings as monuments of the political system. A resident of Cracow not very familiar with the history of contemporary architecture, or a visiting tourist, most probably will pass the office building of Biprostal indifferently, will not pay any attention to the so-called ‘żyletkowiec’ buildings, the Cracovia hotel, the Jubilat shopping centre, or the ‘house of a hundred balconies’ at Retoryk street, not realising that they are passing edifices recognised as very successful modernist projects. Regrettably, this specific lack of awareness of the value of postwar works of architecture consequently leads to the social consent for their gradual falling into decay or total destruction, in accordance with catchy slogans stating that relics of the People’s Republic of Poland must disappear in order to make room for modern development. Probably Cracow’s most interesting ‘victim’ of such a situation is the Forum hotel located at the bank of the Vistula river, a building with special history and unique architecture.

2. CONTEXT AND ARCHITECTURE

The design of the Forum hotel was developed in the years 1973–77. Its author was selected in a competition, won by the Cracow-based design studio ‘Miastoprojekt’². The team of architects was managed by Janusz Ingarden, in cooperation with Stanisław Drabczyński, Marzanna Miłkowska, and Piotr Miłkowski. The edifice of a new hotel was to be erected on a spacious plot of land in the oxbow of the Vistula river, behind the Dębnicki bridge, in the district of Ludwinów, on the territory of the former stadium of the Garbarnia club, and according to the initial concept it was to become the largest, the most advanced, and the most luxury hotel in the city. The construction was launched in 1978; however, due to the crisis that persisted over the entire decade, it was completed only in 1988³. The erection of the frame of the building itself lasted 1.5 years, the next years saw the fitting of the then very advanced installations (air-conditioning, telephone lines, photocell doors, cash registers and printers operated by means of magnetic pens) and the interior design⁴. In the summer 1988 the facility was visited by an official delegation of the authorities of the USSR with M. Gorbachev, which testifies to the great prestige of this project. The hotel opened for guests in 1989.

Analysed in detachment from its political connotations, exclusively from the perspective of the history of the contemporary architecture, in the stylistic framework of late modernism, the Forum hotel is a valuable structure, which needs to be definitely emphasised⁵. It

Po roku 1949 był on zaangażowany w projektowanie i wznoszenie Nowej Huty⁷, od końca lat pięćdziesiątych pracował w biurze głównego architekta miasta Krakowa, wówczas też odszedł w swej twórczości od socrealizmu w stronę form modernistycznych⁸. Masywna bryła Forum wznosi się na sześciu parach żelbetowych słupów, tworząc prześwit otwierający kierowcom przybywającym do Krakowa od strony Zakopanego widok na Wawel i Skałkę. Ponad tym „ażurowym” parterem wznosi się kondygnacja techniczna oraz pięć pięter hotelowych. 110-metrowa podłużna wygięta struktura budowli powtarza naturalny kształt zakola rzeki. W miejscu „złamania” bryły umieszczony został trzon komunikacyjny z windami i schodami, tworzący masywny wertykalny element wznoszący się ponad dach budynku. Dwa mniejsze pionowe komunikacyjne zaprojektowane

could be confirmed also by the fact that it was one of the 7 structures from the region of Małopolska to be mentioned in the 20th edition of *Sir Banister Fletcher's A History of Architecture*⁶. The design of the Forum hotel was one of the last works by the distinguished architect Janusz Ingarten. After 1949 he was engaged in the design and erection of Nowa Huta⁷, since the end of the 1950s he worked in the office of the main architect of the city of Cracow, when he actually departed from the socialist realism towards modernist forms⁸. The massive form of the Forum hotel is supported by six pairs of reinforced concrete posts, creating a clearance which opens the view of the Wawel hill and the Skałka church to drivers arriving to Cracow from the direction of Zakopane. Above this 'openwork' ground floor there hover a technical floor and five hotel floors. A 110m-

Ryc. 1. Hotel Forum w Krakowie, widok od strony ul. Marii Konopnickiej, 2003 r., źródło: https://pl.wikipedia.org/wiki/Janusz_Ingarden#/media/File:Forum_Kraków_10-2003.jpg

Fig. 1. Forum hotel in Cracow, view from Marii Konopnickiej street, 2003, source: https://pl.wikipedia.org/wiki/Janusz_Ingarden#/media/File:Forum_Kraków_10-2003.jpg

zostały w liniach skrajnych podpór (ryc. 1). Wszystkie elementy ścian i stropów hotelu odlano z form, co było wówczas bardzo nowatorskim rozwiązaniem. Elewacje artykułowane są rytmicznie szerokimi pasami okien, którym od strony Wisły towarzyszą płytkie loggie. W umieszczonym pod kątem „złamanym” ramieniu gmachu okna oddzielone są wysuniętymi ścianami działowymi. Ważnym uzupełnieniem architektonicznej kompozycji elewacji były bujne paprotki pierwotnie zdobiące każde okno wychodzące na Wawel (ryc. 2). Gdy zostały one usunięte po przejściu hotelu przez Orbis, gmach stał się szary i zyskał na optycznej ciężkości. Kolejny element dynamizujący bryłę hotelu to pochylenie elewacji, co od strony Wisły daje efekt tarasowy, zaś od strony południowej wyższe kondygnacje budynku wydają się lewitować, pozbawione podparcia (ryc. 3). Całość wieńczy przeszklona nadbudówka od strony

long elongated curved structure of the building imitates the natural shape of the river oxbow. In the place where the form bends there is an installation shaft with lifts and staircases, forming a massive vertical element that protrudes beyond the roof of the building. Two smaller installation shafts are located along the lines of the extreme supports (fig. 1). All elements of the walls and ceilings of the hotel are mould cast, which was a very innovative solution at the time. The elevations are rhythmically articulated with wide belts of windows, which from the side of the Vistula river are accompanied by loggias. In the slanting, 'bent' wing of the edifice the windows are separated with protruding partition walls.

An important addition to the architectural composition of the elevation were lush potted ferns, which initially were ornamenting every single window overlooking the Wawel hill (fig. 2). When they were removed after Orbis had taken over the hotel, the building became grey and optically heavier. Another element that adds dynamism to the form of the hotel is the inclination of the elevation, which from the side of the Vistula river gives a terrace-like effect, and from the southern part the higher floors of the building seem to be levitating, deprived of any support (fig. 3). The entire structure is crowned with a glazed superstructure from the side of Konopnickiej street, occupying a half of the length of the building and initially housing a restaurant with an excellent panoramic view of the surrounding area. The glazed pavilion is also placed in a part of the clearance of the ground floor. In the general architectural expression of

Ryc. 2. Hotel Forum w Krakowie, widok od strony rzeki Wisły, 2002 r., źródło: http://www.polska.narod.ru/krakow/wallpaper/hotel_forum2_1024.jpg

Fig. 2. Forum hotel in Cracow, view from the side of the Vistula river, 2002, source: http://www.polska.narod.ru/krakow/wallpaper/hotel_forum2_1024.jpg

ulicy Konopnickiej, zajmująca połowę długości budynku i mieszcząca pierwotnie restaurację z doskonałym panoramicznym widokiem na okolicę. Przeszkłony pawilon został również umiejscowiony w części prześwitów parteru. W ogólnym wyrazie architektonicznym hotelu Forum uwagę przyciąga przede wszystkim dynamika i ekspresyjność w nieszablonowy sposób ukształtowanej bryły, swoiście „organicznej” w swym podążaniu za biegiem rzeki, a także szczególnie ciekawe w grze proporcji zestawienie wiotkich podpór z masywnym monolitem, który dźwigają. Na uwagę zasługuje też uwydatnienie w kompozycji bryły elementów konstrukcyjnych i technicznych (szyby windowe). Niebanalnej sylwetce hotelu towarzyszą również zdynamizowane elewacje (ryc. 4). Z pewnością jest to obiekt przyciągający uwagę, wręcz ekspresyjny w swej betonowej modernistycznej szacie.

W momencie otwarcia hotel Forum był nie tylko najbardziej luksusowym obiektem tego typu w Krakowie, ale również jednym z technologicznie najbardziej zaawansowanych projektów, jakie zrealizowano w centrum miasta. Posiadał 278 klimatyzowanych pokoi (535 łóżek), w tym 15 apartamentów, obszerny dwukondygnacyjny parking podziemny i 6 sal konferencyjnych mogących pomieścić 600 osób, ponadto na terenie hotelu mieściło się m.in. pierwsze w Polsce kasyno, basen, sauna, solarium, fryzjer, biuro podróży, kantor, kort tenisowy i pole do minigolfa, Peweks oraz dwie restauracje i dwa bary. Obiekt włączony został do międzynarodowej sieci Inter Continental i otrzymał kategorię 4-gwiazdkowego.

3. LOSY HOTELU PO OTWARCIU

Niestety nadwiślańskiemu kolosowi bardzo krótko dane było cieszyć się swoją świetnością, gdyż symbolicznym zrzędzeniem losu jego otwarcie nastąpiło akurat w momencie upadku ustroju, który powołał go do istnienia. Do stycznia roku 2001 obiektem zarządzała spółka Orbis, która nie przeprowadziła żadnych działań modernizujących hotel. W tym stanie, po 12 latach od otwarcia,

the Forum hotel, an element that attracts most attention is most of all the dynamism and expressiveness of the originally designed form, specifically ‘organic’ in its pursuits to follow the current of the river, as well as a very interesting – in terms of the play of proportions – juxtaposition of frail supports with a massive monolith they carry. The emphasis put on the forms of the structural and technical elements (lift shafts) is also worth attention. The original silhouette of the hotel is accompanied by dynamic elevations (fig. 4). Certainly, it is a building that attracts attention, or is even expressive in its concrete modernist apparel.

As of the moment when the Forum hotel opened, it was not only the most luxury facility of the type in Cracow, but also one of the most advanced designs in technological terms ever implemented in the city centre. It had 278 air-conditioned rooms (535 beds), with 15 suite rooms, a spacious two-floor underground car park, and 6 conference halls for the total of 600 people. The edifice of the hotel housed Poland’s first casino, a swimming pool, a sauna, a tanning studio, a hairdresser’s, a travel agency, a currency exchange, a tennis court and a mini-golf pitch, a Pewex shop, as well as two restaurants and two bars. The facility was included in the international Inter Continental network and it was granted a 4-star category.

3. LOT OF THE HOTEL AFTER ITS OPENING

Regrettably, the colossus at the Vistula river did not enjoy its splendour for a long time, as due to some symbolic quirk of fate, its opening coincided with the moment when the system that had brought it to being collapsed. Until January 2011 the hotel was managed by the company of Orbis, which did not undertake any modernisations in the hotel. In this condition, 12 years after its opening, the Forum hotel was sold to a French tourist consortium Accor, the owner of the Sofitel brand, which was a strategic investor of Orbis. Nearly two years later, on 9 November 2002, the hotel closed. The cause that Accor was ascertaining were structural defects of the building and basements flooded by the ground water. Considering the expert opinion drawn up five years later by the Construction Supervision Office, which did not reveal any essential defects in the structure of the building⁹, it should be recognised that the most probable cause of closing the Forum hotel was the unprofitability of this huge facility, neglected for more than ten years, especially in light of the intense development of the hotel sector in Cracow after 2000. Two years later, in November 2004, the right of use of the vast plot of land along with the building of the hotel was purchased for the price of PLN 40 million by the company of Wawel-Imos International, which commissioned the task of developing a concept of erecting office buildings and condos in this area to the design studio of DDJM. Obviously, there was no room for the Forum hotel in this

Forum zostało sprzedane francuskiemu konsorcjum turystycznemu Accor, właścicielowi marki Sofitel, będącemu inwestorem strategicznym Orbisu. Niespełna dwa lata później, 9 listopada roku 2002 hotel został zamknięty. Jako przyczynę Accor podał wady konstrukcyjne budynku i zalanie piwnic wodami gruntowymi. Wobec przeprowadzonej pięć lat później ekspertyzy Urzędu Nadzoru Budowlanego, która nie wykazała żadnych istotnych wad w konstrukcji budynku⁹, jako najbardziej realną przyczynę zamknięcia Forum uznać należy nierentowność ogromnego i zaniedbanego od kilkunastu lat obiektu, zwłaszcza w obliczu intensywnego rozwoju sektora hotelarskiego w Krakowie po roku 2000. Kolejne dwa lata później, w listopadzie 2004 roku prawo do użytkowania rozległej działki wraz z budynkiem hotelu zakupiła za 40 mln zł spółka Wawel-Imos International, która zleciła pracowni architektonicznej DDJM opracowanie koncepcji zabudowy terenu biurami i apartamentowcami. W koncepcji tej nie było już oczywiście miejsca dla hotelu Forum, który miał zostać wyburzony. Propozycja inwestora została jednak zastopowana na etapie oczekiwania na wydanie przez Wydział Architektury i Urbanistyki Urzędu Miasta Krakowa decyzji o warunkach zabudowy. Spółka przez cztery lata starała się o zgodę na wyburzenie Forum, w końcu wytoczyła proces władzom miasta oskarżając je o bezczynność przy ustalaniu warunków zabudowy. W grudniu 2010 roku Naczelny Sąd Administracyjny odrzucił skargę jako nieuzasadnioną¹⁰. W tym czasie podniosły się również głosy protestu wobec wyburzenia hotelu Forum. Głównym jego obrońcą stał się bratanek zmarłego projektanta budynku i spadkobierca praw autorskich – Krzysztof Ingarden i popierający go architekci. Według Krzysztofa Ingardena odpowiednio unowocześniony hotel mógłby się stać wizytówką współczesnego Krakowa. Jego projekt zakładał więc pozostawienie oryginalnej bryły Forum, modernizację elewacji oraz dobudowanie do niego nowych obiektów. Z kolei promowana przez

concept, which was to be demolished. Nevertheless, the investor's proposal was blocked at the stage of waiting for a decision on conditions for construction to be issued by the Department of Architecture and Urban Planning of the City Hall in Cracow. The company was trying to obtain a permit to demolish Forum for four years; finally it sued the municipal authorities, accusing them of idleness when determining the conditions for construction. In December 2010 the Head Administration Court dismissed the complaint as unjustified¹⁰. It was then when the first voices protesting against the idea of demolishing the Forum hotel were raised. The main defender was the nephew of the late designer of the edifice and the heir to the copyright, Krzysztof Ingarden, and architects that supported him. In Krzysztof Ingarden's opinion, the hotel if properly modernised could become a symbol of the contemporary Cracow. His design assumed, therefore, leaving the original form of Forum, modernising its elevation, and adding new buildings to it. The student of the A. Frycz Modrzewski Cracow University, Alicja Nowak, supervised by Krzysztof Ingarden, undertook the task of designing the adaptation of the Forum hotel along with the development of the areas surrounding it as the topic of her diploma dissertation. According to her concept, the edifice was to be divided into a hotel part and a part serving residential purposes. Furthermore, Alicja Nowak's design also assumed lifting of the level of the Vistula boulevards and the creation of centres of science, culture, and music underneath¹¹.

In the resulting conflict, the defenders of the hotel refer to the objective value of its modernist architecture, whereas advocates of its demolition speak of obsolete structural solutions which render it impossible to adapt it to the current standards. The main charge is the height of individual floors of the building, ranging from 2.20 to 2.48. Therefore, the rooms are definitely too low

Ryc. 3. Hotel Forum w Krakowie, widok od strony południowej, 2016 r., fot. J.J.Białkiewicz

Fig. 3. Forum hotel in Cracow, view from the south, 2016, Photo: J.J.Białkiewicz

Ingardena studentka Krakowskiej Akademii im. A. Frycza Modrzewskiego Alicja Nowak podjęła projekt zaadaptowania budynku Forum wraz z zagospodarowaniem otaczających go terenów jako temat swej pracy dyplomowej. Według jej koncepcji gmach miałby zostać podzielony na część hotelową oraz pełniącą funkcje mieszkaniowe. Projekt Alicji Nowak zakładał ponadto podwyższenie poziomu bulwarów wiślanych i stworzenie pod nimi centrów nauki, kultury oraz muzyki¹¹.

W zaistniałym konflikcie obrońcy hotelu powołują się na obiektywną wartość jego modernistycznej architektury, zaś zwolennicy wyburzenia – na przestarzałe rozwiązania konstrukcyjne uniemożliwiające jego adaptację do obecnych standardów. Podstawowym zarzutem jest tutaj wysokość poszczególnych kondygnacji budynku, wahająca się między 2,20 a 2,48 m. Pomieszczenia są więc zdecydowanie zbyt niskie według obowiązujących norm, a w opinii inwestora nie jest możliwe ich podwyższenie, w związku z technologią szalunku tunelowego, w jakiej zostały wykonane¹². Pojawiają się ponadto zarzuty o „szkodliwość urbanistyczną” hotelu Forum, ponieważ tak duży obiekt w tej lokalizacji stanowi ekstensywną i „antymiejską” formę wykorzystania terenu oraz – co podkreślał w swych wypowiedziach szef biura DDJM Marek Dunikowski – „dysonans przestrzenny” zaburzający nadwiślański krajobraz. Ten ostatni argument z architektonicznego punktu widzenia wydaje się dość dyskusyjny, ponieważ, po pierwsze – obecny odbiór bryły Forum jest całkowicie zniekształcony przez zakrywające ją gigantyczne (prawdopodobnie największe w Polsce) banery reklamowe, po drugie – nie można odmówić dynamicznej, zakrzywionej nieregularnie sylwetce hotelu umiejętności wejścia w swoisty dialog z naturalnym biegiem rzeki, któremu projektant obiektu wyraźnie się podporządkował. Pod tym względem w swej szczególnej modernistycznej „organiczności” jest to realizacja naprawdę wyjątkowa i niepowtarzalna w krajobrazie miasta.

4. HOTEL FORUM DZISIAJ

Obecny zły wygląd hotelu Forum nie wynika z faktu, iż jest to dzieło bezwartościowe artystycznie. Osoby krytykujące „brzydotę” obiektu krytykują w istocie nie jego architekturę, lecz daleko posunięte zaniedbanie. *Uznany za ciało obce w miejskiej tkance*, pozbawiony swej pierwotnej funkcji i odarty z wyposażenia¹³ nadwiślański kolos stał się, jak pisał Antoni Michnik, *czymś pomiędzy muzeum a grobowcem*¹⁴. Elewacja budynku jest wykorzystywana, jak już wspomniano, jako gigantyczny wieszak na banery reklamowe. Piwnice, w których pierwotnie mieściła się pralnia, przez pewien czas służyły rozgrywkom paintballa, a hotelowy basen zaadaptowany został na rampę dla skateboardzystów. Opuszczony gmach stał się również miejscem dla różnorodnych działań artystycznych: stanowił plan zdjęciowy do filmu „Mistyfikacja” Jacka Kropowicza, przestrzeń dla akcji „Rozjaśnienie”, a oniryczne opuszczone wnętrza hotelu zostały sfotografowane przez Monikę Wiechowską, która zaprezentowała swe prace na

according to the valid standards, and in the investor’s opinion it is impossible to make them higher due to the tunnel shuttering technology used¹². There are also voices raising the subject of ‘urban harmfulness’ of the Forum hotel, because such a large structure in this location constitutes an extensive and ‘anti-urban’ form of using land, and, which has been emphasised by Marek Dunikowski, head of the design studio DDJM in his statements, it constitutes ‘a spatial dissonance’ that disturbs the landscape of the Vistula river. From the architectural point of view, the latter argument seems to be quite debatable, because, first of all, the current reception of the Forum hotel is completely distorted by the gigantic (probably the largest in Poland) advertising banners; secondly, it cannot be denied that this dynamic, irregularly bent silhouette of the hotel is able to enter a specific dialogue with the natural course of the river, to which the designer clearly submitted. In this respect, in its unique modernist ‘organicness’, it is a really unique and exceptional project in the landscape of the city.

4. THE FORUM HOTEL TODAY

The current bad appearance of the Forum hotel does not result from the fact that it is a work with no artistic value whatsoever. People that criticise the ‘ugliness’ of the building actually refer not to its architecture, but to its considerable negligence. *Recognised as a foreign body in the urban tissue*, deprived of its initial function and bereft of its fittings¹³, the colossus at the Vistula river has become, to use Antoni Michnik’s words, *something between a museum and a tomb*¹⁴. As it has been already mentioned, the elevation of the edifice is used as a gigantic hanger for advertising banners; the basements which used to house laundries for some time were used as a venue for paintball games, and the hotel swimming pool was adapted for a ramp for skateboarders. The abandoned edifice has also become a venue for diversified artistic ventures: it has been a set for the movie titled ‘Mistyfikacja’ directed by Jacek Kropowicz, a space for the ‘Rozjaśnienie’ action, and the oneiric abandoned interiors of the hotel have been photographed by Monika Wiechowska, who presented her works at the exhibition ‘The Forum Hotel 1998–2006’ held in ‘Potocka’ Gallery. In 2013, in the atmosphere of growing controversies, a part of the ground floor of the building was adapted for a club Forum Przestrzenie, quite in fashion now¹⁵, around which diversified initiatives have developed, such as the Fashion Forum, the Design Forum, festivals (Unsound) and fairs, and in wintertime a skating rink is open.

5. CONTROVERSIES AROUND PROTECTION BY MONUMENT CONSERVATION SERVICES

Taking into consideration the arguments of the defenders of the hotel, a key question arises here concerning legal possibilities of including such structures

wystawie „Hotel Forum 1988–2006” w Galerii Potocka. W roku 2013, w atmosferze narastających kontrowersji, część parteru budynku zaadaptowano na modny obecnie klub Forum Przestrzeń¹⁵, przy którym rozwinęły się różnorodne inicjatywy, takie jak Forum Mody, Forum Designu, festiwale (Unsound) i targi, w sezonie zimowym udostępniane zaś jest lodowisko.

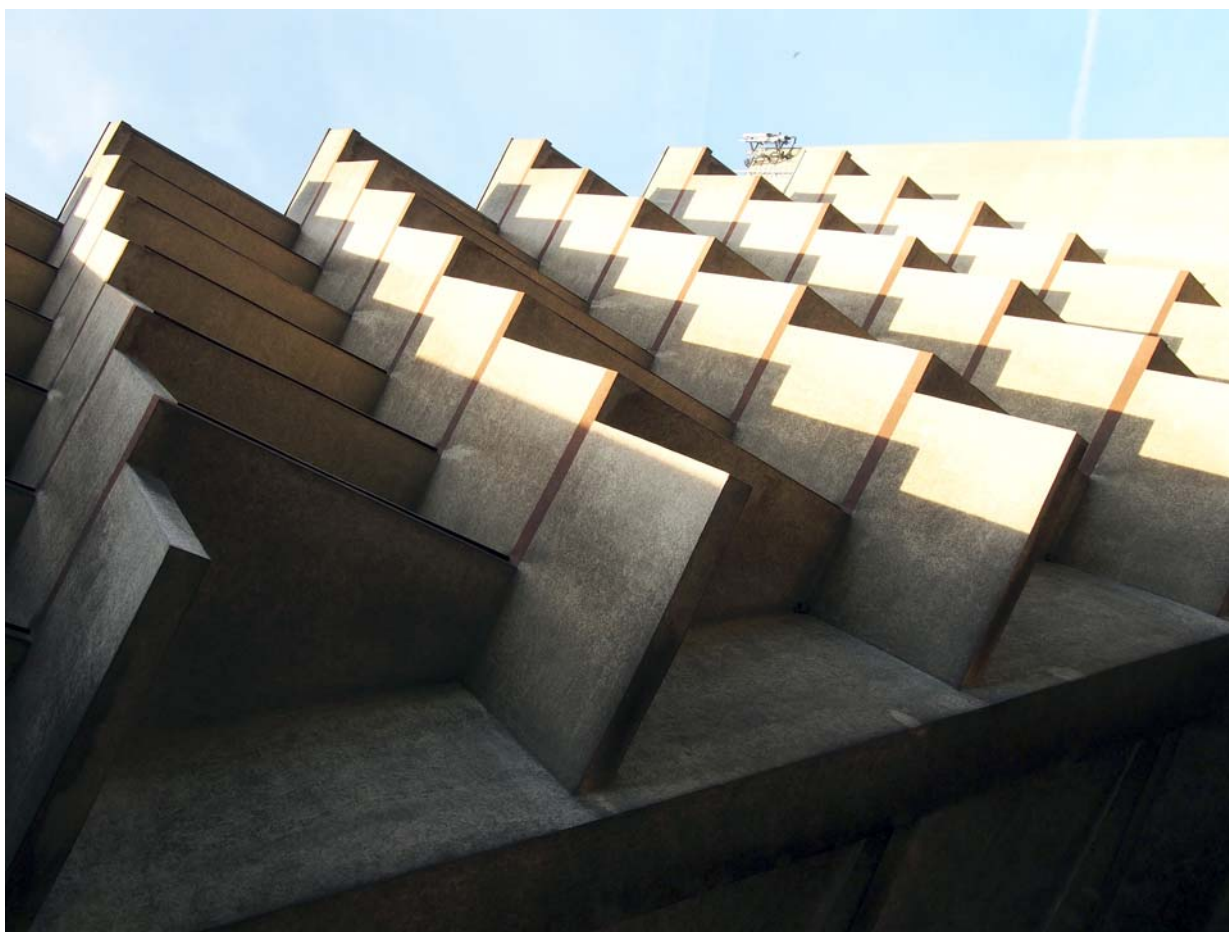
5. KONTROWERSJE WOKÓŁ OCHRONY KONSERWATORSKIEJ

Biorąc pod uwagę argumenty obrońców hotelu, postawmy w tym miejscu kluczowe pytanie o prawne możliwości objęcia ochroną konserwatorską tego typu obiektu. Potrzeba ochrony dóbr kultury współczesnej zasygnalizowana została w przepisach Ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym z 2003 roku¹⁶. Bazując na jej zapisach, z inicjatywy Departamentu Polityki Regionalnej Urzędu Marszałkowskiego powstała i w roku 2009 została opublikowana pierwsza otwarta lista dóbr kultury współczesnej w województwie małopolskim¹⁷. Hotel Forum nie został jednak na niej ujęty. W maju roku 2007 krakowscy architekci seniorzy zrzeszeni w Klubie Architekta działającym przy lokalnym oddziale SARP wystąpili z wnioskiem o wpisanie Forum do rejestru zabytków województwa małopolskiego¹⁸. Jednak według konserwatora wojewódzkiego Jana Janczykowskiego dzieła architektury współczesnej nie spełniają kryteriów definicji zabytku, sformułowanej w artykule 3 obowiązującej ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Według tejże definicji *zabytkiem jest nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową*. Konserwator wojewódzki argumentuje, iż nawet wybitne dzieła modernizmu nie stanowią świadectwa *minionej epoki*, ponieważ styl ten jest nadal obecny w architekturze. Ponadto następczą one trudności w ocenie ich wartości ze względu na mały dystans czasowy, a nawet przy uznaniu wartości artystycznej *zewewnętrznej budynku, czasem efektownej dekoracji kilku reprezentacyjnych wnętrz* należy dodatkowo wziąć pod uwagę, iż obiekty te często nie spełniają współczesnych norm np. bezpieczeństwa przeciwpożarowego, a *dekapitalizacja infrastruktury znacząco obniża możliwości ich współczesnego wykorzystania bez radykalnych zmian, które zwykle wiązać się muszą z przekształceniami, pozbawiającymi obiekt wartości autentyczności*¹⁹. Dodatkowym argumentem, który przywołuje J. Janczykowski, jest ogólna niechęć obecnych właścicieli tego typu obiektów do obejmowania ich ochroną konserwatorską, utrudniającą podejmowanie inwestycji, wskutek czego konserwator musi prowadzić postępowanie w sprawie wpisu do rejestru zabytków z urzędu, licząc się z odwołaniem właściciela od wydanej decyzji²⁰. Argumenty te wydają się znajdować odzwierciedlenie w przypadku hotelu Forum. Z całą pewnością mamy tu do czynienia z ewidentną niechęcią właściciela do objęcia ochroną konserwatorską obiektu, który za-

in the protection scheme provided by monument conservation services. The need to protect the wealth of the contemporary material culture was signalled in the provisions of the Act on Spatial Planning and Development from 2003¹⁶. Basing on its regulations, upon the initiative of the Department of the Regional Policy of the Marshal Office, the first list of the contemporary material culture sites in the Małopolskie province was drawn up and published in 2009¹⁷. The Forum Hotel, however, was not included in it. In May 2007 senior architects from Cracow, associated in the Architect Club operating at the local branch of the Union of Polish Architects, applied for entering the Forum hotel in the register of historic monuments of the Małopolskie province¹⁸. Nevertheless, according to the provincial monument conservation officer, Jan Janczykowski, works of the contemporary architecture do not satisfy the criteria of the definition of a historic monument, formulated in art. 3 of the Act on Monument Protection and Care for Monuments currently in force. According to this definition *a historic monument is a property or a movable object, parts or groups thereof, which are the work of man or are connected with man's activities and which testify to a past epoch or event, the preservation of which resides in the social interest due to the historical, artistic or scientific value they have*. The provincial conservation officer argues that even the most distinguished works of modernism do not testify to a *past epoch*, because this style is still present in architecture. Furthermore, it is difficult to evaluate their value due to a small *time distance*, and even if we recognise the artistic value of the external form of the building, sometimes a striking decoration of several representative interiors it should be also taken into account that such buildings often do not satisfy the contemporary standards, of e.g. fire safety, and the *infrastructure decapitalisation significantly limits the possibilities of using them without radical changes, which must be connected with transformations, depriving the building of its authenticity*¹⁹. An additional argument provided by J. Janczykowski is the general reluctance of owners of such buildings to be covered by the protection scheme provided by monument conservation services, which renders it more difficult to make investments, and the conservation services must carry out proceedings concerning entering a given building in the register of historic monuments *ex officio*, taking into account that the owner will appeal from this decision²⁰. These arguments seem to be justified in the case of the Forum Hotel. What we definitely deal with here is the evident unwillingness of the owner to cover the building with the protection of the monument conservation services, as the owner intends to demolish it; additionally, the history of the building reaches only 30 years back. Nevertheless, some of the arguments of the monument conservation officer are debatable. In the case of the Forum hotel, it seems possible and justified to determine its objective artistic value in the trend of the late modernism, and its historical value as a testimony to this specific (and gone) period in the history

mierza zburzyć, jak i z niewielkim dystansem czasowym budynku o zaledwie trzydziestoletniej metryce. Z niektórymi stwierdzeniami konserwatora można jednak podjąć polemikę. W przypadku hotelu Forum wydaje się możliwe i uzasadnione określenie jego obiektywnej wartości artystycznej w nurcie architektury późnego modernizmu oraz wartości historycznej jako świadectwa tego konkretnego (i minionego) okresu w dziejach krakowskiego budownictwa. Hotel Forum istotnie jest świadkiem minionej epoki, z całą jej gigantomanią i ostentacją. Również argumenty o niemożności przystosowania budynku do współczesnych norm bez utraty autentyczności wydają się dyskusyjne w sytuacji, kiedy jesteśmy świadkami licznych w województwie małopolskim bardzo udanych adaptacji na cele hotelowe obiektów budownictwa rezydencjonalnego z XIX wieku i starszych. Uznając jednak rozliczne trudności uniemożliwiające ujęcie dzieł architektury powojennej w rejestrze zabytków, należy przywołać drugą z form ochrony, o której pisze J. Janczykowski, czyli wpis do wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków. Jest to działanie nie wymagające decyzji administracyjnej, a co za tym idzie zgody właściciela, stwarzające jednak *konkretny instrument prawny* dla ochrony obiektu, ponieważ decyzja o ustaleniu warunków zabudowy dla budynku wpisanego do ewidencji wymaga uzgodnienia ze służbami konserwatorskimi²¹. Wybitne dzieła architektury współczesnej powinny ponadto zostać uwzględnione w studium uwa-

of architecture in Cracow. The Forum hotel is truly a witness to the past epoch, with all its gigantomania and ostentation. The arguments referring to the impossibility of adjusting the building to the contemporary standards without the loss of its authenticity seem to be debatable in a situation where we are witnesses in the province of Małopolska to numerous very successful adaptations of residential buildings from the 19th century and older ones to hotels. Nevertheless, recognising the numerous difficulties that render it impossible to include the postwar architecture in the register of historic monuments, one should refer to the second form of protection mentioned by J. Janczykowski, which is an entry in the provincial and municipal list of historic monuments. This measure does not require any administration decision, and consequently it does not require the owner's consent, and yet it creates a *specific legal instrument* for the protection of a site, because a decision on determining the conditions for construction for a building entered in the list requires the conditions to be arranged in agreement with monument conservation services²¹. Furthermore, distinguished works of the contemporary architecture should be taken into consideration in the study of conditions for and directions of the spatial development, and consequently in spatial development plans. In the case of the Forum hotel, it was the local spatial development plan for the

Ryc. 4. Hotel Forum w Krakowie, fragment elewacji południowej, 2016 r., fot. J.J.Białkiewicz

Fig.4. Forum hotel in Cracow, part of the southern elevation, 2016, Photo: J.J.Białkiewicz

runkowań i kierunków rozwoju przestrzennego, a co za tym idzie – w planach zagospodarowania przestrzennego. W przypadku hotelu Forum to właśnie miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla Bulwarów Wiślanych, opracowany w 2013 roku, zastopował inwestora, choć nie w sposób bezpośredni²². Plan dopuszcza bowiem możliwość wyburzenia budynku Forum, jednak pod warunkiem, że wysokość nowej zabudowy nie przekroczy wysokości głównej bryły hotelu, bez szybów windowych i nadbudówki²³, czyli zaledwie 18 m²⁴, co według szefa spółki Wawel-Imos dyskwalifikuje całkowicie opłacalność jakichkolwiek inwestycji. W chwili obecnej sprawa utknęła więc w martwym punkcie, a inwestor jest w posiadaniu budynku, którego nie zamierza ani użytkować, ani zburzyć²⁵.

6. PODSUMOWANIE

Można stwierdzić, że hotel Forum nie miał szczęścia od samego początku swojej historii. Długi proces jego powstawania w warunkach kryzysu gospodarczego już u samego źródła wpłynął negatywnie na społeczny odbiór tej budowli oraz na jej przedwczesne zesterzenie technologiczne, pomimo niezaprzeczalnej wartości samej architektury. Pytanie o możliwość jego prawnej ochrony, będące jednocześnie pytaniem o to, czy w dzisiejszym wyobrażeniu Krakowa jako nowoczesnego miasta z bogatą historią i tradycją jest miejsce na architektoniczne ślady okresu powojennego, wzbudza wiele emocji. Z jednej strony do rejestru zabytków wpisany został układ urbanistyczny Nowej Huty, co w symboliczny sposób „usankcjonowało” socrealizm jako jeden ze stylów architektonicznych kształtujących historyczną mozaikę miasta. Z drugiej zaś zaniedbane modernistyczne obiekty, nie znajdujące uznania w oczach opinii publicznej, są dla inwestorów jedynie przeszkodą w intratnym zagospodarowaniu atrakcyjnych działek. Wobec gmachów takich jak Forum padają przede wszystkim oskarżenia o „brzydotę”, a więc negatywne oddziaływanie na miejski pejzaż i blokowanie możliwości powstania nowoczesnej, atrakcyjnej wizualnie zabudowy. Jednak negatywny odbiór estetyczny tych obiektów wynika nie z oceny ich walorów architektonicznych, ale z bardzo złego stanu zachowania, w przypadku hotelu Forum skrajnie dalekiego od pierwotnej świetności, jak i z braku społecznej edukacji w dziedzinie architektury nowoczesnej²⁶. Należy zdać sobie sprawę z faktu, że budynki będące teraz zaniedbanymi, zdegradowanymi, straszącymi ruderami w momencie swego powstania były atrakcyjne wizualnie i funkcjonalne. Zwolennicy ochrony krakowskich obiektów modernistycznych odpierają argumenty, iż nie są to dzieła na poziomie światowym lub chociażby oryginalne i nowatorskie na miarę katowickiego Spodka. Twierdzą, iż sztandarowym dziełom okresu powojennego należy się opieka jako świadkom i owocom tego konkretnego momentu w architektonicznych dziejach miasta, tak samo jak prawnie chronione są również nieprzedstawiające wysokiej wartości w kategoriach innowacji czy oryginalności XIX-wieczne kamienice. Dzieła powojennego

Vistula Boulevards, drawn up in 2013, that stopped the investor, although not directly²². The plan allows for the possibility of demolishing the building of the Forum, provided, however, that the height of new development will not exceed the height of the main part of the hotel, without the superstructure²³, that is only 18 m²⁴, which according to the CEO of Wawel-Imos completely disqualifies the profitability of any types of investment. As of today, the case has come to a standstill, and the investor owns the building that he does not intend to use or demolish²⁵.

6. SUMMARY

It can be stated that the Forum hotel has been unlucky since the very beginnings of its history. A long period of its construction in the reality of an economic crisis at its very source had a negative effect on the social reception of this edifice and on its premature technological aging, despite the undisputable value of its architecture as such. The question concerning the possibility of its legal protection, which at the same time is a question whether in the today's image of Cracow as a modern city with a rich history and tradition there is any room for architectural traces of the postwar period, evokes many emotions. On one hand, the urban layout of Nowa Huta has been entered in the register of historic monuments, which symbolically 'legitimised' socialist realism as one of architectural styles that shape the historical mosaic of the city. On the other hand, however, neglected modernist buildings, which do not find any recognition in the eyes of the public, for investors are only an obstacle in profitable development of attractive plots of land. Edifices such as the Forum hotel are most of all accused of 'ugliness', and therefore of a negative effect on the urban landscape and blocking the opportunities for visually attractive development to come into being. However, the negative aesthetic reception of these structures results not so much from the evaluation of their architectural values, but from their very bad condition, which in the case of the Forum hotel is extremely far from its initial splendour, as well as from the lack of social education in the field of modern architecture²⁶. One should realise that buildings which today are neglected, degraded, haunting shacks were visually attractive and functional when they were erected. Advocates of protection of Cracow-based modernist buildings refute the arguments that these are not world-class works, or at least original and innovative like Spodek in Katowice. They believe that the flagship buildings of the postwar period should be covered with protection as witnesses and fruit of this particular moment in the architectural history of the city, in the same way that 19th-century tenements, which do not exhibit any high values in the categories of innovation or originality, are protected. Works of the postwar modernism, although difficult in reception and escaping a simple assessment, do constitute a part of our heritage; they are – as architect Krzysztof

modernizmu, mimo że trudne w odbiorze i nie poddające się łatwej ocenie, stanowią jednak część naszego dziedzictwa, są, jak mówi architekt Krzysztof Bień, *elementami historycznymi stanowiącymi o ciągłości i pewnej całości dziejowej miasta*²⁷. Jeżeli zostaną wyburzone, w historii architektury Krakowa pojawi się luka.

Bień calls them – *historical elements which contribute to the continuity and certain historical unity of the city*²⁷. If they are demolished, there will be a gap in the history of architecture in Cracow.

LITERATURA

- [1] Agaciak A. Hotel Forum Zabytkiem?. <http://www.skozk.pl> [dostęp: 3.08.2016].
- [2] Atlas dóbr kultury współczesnej województwa małopolskiego. Kraków, 2009.
- [3] Błądek Z., Tulibacki T. Dzieje krajowego hotelarstwa od zajazdu do współczesności. Fakty, obiekty, ludzie. Poznań – Warszawa, 2003.
- [4] Czaplinska A. Forum Przestrzeń w dawnym Hotelu Forum, czyli historia o tym jak ewoluuje przestrzeń wokół nas. <http://archemon.com> [dostęp: 9.08.2016].
- [5] Fabiański M., Purchla J. Historia architektury Krakowa w zarysie. Kraków, 2001.
- [6] Gurgul A. Właściciele hotelu Forum skarżą Studium dla Krakowa. 9.04.2015, <http://krakow.wyborcza.pl> [dostęp: 9.08.2016].
- [7] Hajok D. Niewygodny relikw Krakowskiego modernizmu. 15.11.2007, <http://miasta.gazeta.pl/krakow> [dostęp: 3.08.2016].
- [8] Jajszczyk A. Ratujmy kamienice z lat trzydziestych. 2.11.2007, <http://miasta.gazeta.pl/krakow> [dostęp: 3.08.2016].
- [9] Kanabus N. Podróż do przeszłości, czyli zwiedzanie Hotelu Forum. <http://nicolewamymiasta.pl> [dostęp: 9.08.2016].
- [10] Kot A. Krakowski hotel „Forum”: niegdyś ceniony, dziś tylko straszny. 16.09.2006, <http://www.wiadomosci24.pl> [dostęp: 9.08.2016].
- [11] Krótka historia hotelu Forum. <http://akcjaforum.blox.pl> [dostęp: 8.08.2016].
- [12] Michnik A. Widmo modernizmu krąży po Krakowie. 7.11.2012, <http://www.krytykapolityczna.pl> [dostęp: 3.08.2016].
- [13] Powojenny modernizm – niechciane dziecko PRL-u. <http://www.bryla.pl> [dostęp: 3.08.2016].
- [14] Prośniewski B. Tajemnicze dzieje hotelu Forum. <http://figeneration.pl> [dostęp: 8.08.2016].
- [15] Rąpalski P. Kraków: nie ruszą hotelu Forum. 4.12.2010, <http://www.gazetakrakowska.pl> [dostęp: 8.08.2016].
- [16] Rumieńczyk B. Hotel Forum – relikw przeszłości, wyspa wolności czy urzędniczy pat?. <http://wiadomosci.onet.pl> [dostęp: 8.08.2016].
- [17] Rzońca J. Hotel Forum. <http://krakville.blogspot.com> [dostęp: 9.08.2016].
- [18] Seibert K. Plan Wielkiego Krakowa. Kraków – Wrocław, 1983.
- [19] Szlakami dziedzictwa. Architektura krakowska lat 1956–2000. Wybrane przykłady. Lista obiektów architektonicznych SARP Oddział Kraków. Włodarczyk M. (red.), Kraków, 2013.
- [20] Tymczak P. Hotel Forum drugim „szkieletorem”? 21.12.2011, <http://fakty.interia.pl> [dostęp: 9.08.2016].
- [21] Tymczak P. Tajemnicza niemoc wokół hotelu Forum. Czy wróćą do niego goście?. 18.12.2015, <http://www.dziennikpolski24.pl> [dostęp: 9.08.2016].
- [22] Wiem, że walczę o słuszną sprawę, rozmowa Dawida Hajoka z Krzysztofem Bieniem. <http://www.skyscrapercity.com> [dostęp: 3.08.2016].
- [23] Wiśniewski M. Hotel Forum. <http://szlakmodernizmu.pl/szlak/baza-obiektow/hotel-forum> [dostęp: 3.08.2016].
- [24] Włodarczyk M. Architektura lat 60. XX wieku. Fragment historii Krakowa i innych polskich miast. *Kwartalnik Architektury i Urbanistyki* 2013;58(3): 93–112.
- [25] Wystawa Moniki Wiechowskiej „Hotel Forum 1988–2006”. <http://www.moma.pl> [dostęp: 3.08.2016].

¹ Prof. Jajszczyk podaje jako przykłady modernistyczne kamienice na Dolnym Salwatorze, przebudowywane zarówno w okresie tuż po II wojnie światowej, jak i w chwili obecnej, w sposób zadający gwałt pierwotnej architekturze i stylowi tych obiektów. A. Jajszczyk, *Ratujmy kamienice z lat trzydziestych*, 2.11.2007, <http://miasta.gazeta.pl/krakow>.

² B. Rumieńczyk, *Hotel Forum – relikw przeszłości, wyspa wolności czy urzędniczy pat?*, <http://wiadomosci.onet.pl>

³ Zob. np. M. Fabiański, J. Purchla, *Historia architektury Krakowa w zarysie*, Kraków 2001, s. 108–109.

⁴ W 1983 K. Seibert pisał o budowie hotelu Kongresowego (taką nazwę pierwotnie miał nosić hotel Forum) jako o szansie dla Krakowa na zwiększenie ruchu turystycznego, niedomagającego m.in. z powodu niedostatku bazy hotelowej. Zob. K. Seibert, *Plan Wielkiego Krakowa*, Kraków–Wrocław 1983, s. 87.

⁵ *Kontrowersyjna lokalizacja nie umniejsza architekturze, która jest przejawem estetyki najwyższych lotów tego okresu (...) Jest to jeden z najważniejszych przykładów realizacji architektonicznych dojrzałego, późnego i „ciężkiego” modernizmu końca lat 80-tych.* Zob.:

- Szlakami dziedzictwa. Architektura krakowska lat 1956–2000. Wybrane przykłady. Lista obiektów architektonicznych SARP Oddział Kraków*, red. M. Włodarczyk, Kraków 2013, s. 80.
- ⁶ Zob. *Atlas dóbr kultury współczesnej województwa małopolskiego*, Kraków 2009, s. 19.
- ⁷ Zaprojektował budynki mieszkalne przy Placu Centralnym, Centrum Administracyjne Huty im. Lenina oraz Teatr Kameralny.
- ⁸ Zasłynął m.in. jako twórca nowatorskiego tzw. *Domu Szwedzkiego* w Nowej Hucie.
- ⁹ B. Prośniewski, *Tajemnicze dzieje hotelu Forum*, <http://figeneration.pl>.
- ¹⁰ Wniosek o wydanie decyzji o warunkach zabudowy został złożony przez Wawel-Imos w 2006 r. W 2009 spółka wniosła do SKO zażalenie na niezadowolony terminie, a po jego oddaleniu – skargę do WSA na bezczynność prezydenta, która również została oddalona. W konsekwencji wydana została decyzja o umorzeniu postępowania w sprawie wydania „wuzetki”. *Krótką historią hotelu Forum*, <http://akcjaforum.blox.pl>; P. Rapalski, *Kraków: nie ruszą hotelu Forum*, <http://www.gazetakrakowska.pl>; P. Tymczak, *Hotel Forum drugim „szkieletorem”?*, 21.12.2011, <http://fakty.interia.pl>.
- ¹¹ Zob. A. Czaplińska, *Forum Przestrzenie w dawnym Hotelu Forum, czyli historia o tym jak ewoluuje przestrzeń wokół nas*, <http://archemon.com>; B. Rumieńczyk, op. cit.
- ¹² B. Rumieńczyk, op. cit.
- ¹³ W pokojach nie zachowały się żadne meble, jedynie wyposażenie łazienek. Oryginalne elementy wystroju ocalały w salach konferencyjnych: boazerie ściennie, wykładziny, kryształowe żyrandole. N. Kanabus, *Podróż do przeszłości, czyli zwiedzanie Hotelu Forum*, <http://nieolewamymiaasta.pl>.
- ¹⁴ A. Michnik, *Widmo modernizmu krąży po Krakowie*, 7.11.2012, <http://www.krytykapolityczna.pl/artykuly/miasto/20121107/widmo-modernizmu-krazy-po-krakowie>.
- ¹⁵ Oprócz klubu na parterze hotelowego gmachu działał też sklep z wyposażeniem wnętrz, salon fryzjerski, sklep z narzędziami i serwis samochodowy.
- ¹⁶ Dz. U. z 2003 r. nr 162 poz. 1568 z późniejszymi zmianami.
- ¹⁷ *Atlas dóbr kultury współczesnej województwa małopolskiego...*
- ¹⁸ Wraz z hotelem Forum zaproponowano ujęcie w rejestrze zabytków także hotelu Cracovia oraz kina Kijów. Zob. D. Hajok, *Niewygodny relikw krakowskiego modernizmu*, 15.11.2007, <http://miasta.gazeta.pl/krakow>.
- ¹⁹ Cyt za: J. Janczykowski, *Ochrona konserwatorska zabytków architektury współczesnej*, [w:] *Szlakami dziedzictwa. Architektura krakowska lat 1956–2000. Wybrane przykłady. Lista obiektów architektonicznych SARP Oddział Kraków...*, s. 11–12.
- ²⁰ Ibidem, s. 12.
- ²¹ Ibidem.
- ²² A. Gurgul, *Właściciele hotelu Forum skarżą Studium dla Krakowa*, 9.04.2015, <http://krakow.wyborcza.pl>.
- ²³ B. Rumieńczyk, op. cit.
- ²⁴ Zapis ten podyktowany został wytycznymi konserwatorskimi związanymi z ochroną widoku na Wawel, Skałkę, kościoły Kazimierza i Podgórze.
- ²⁵ 31.03.2015 spółka Wawel-Imos zaskarżyła Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Krakowa, będące podstawą dla miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Jako przyczynę skargi podano uchylbienia proceduralne przy głosowaniu nad uwagami złożonymi do Studium. A. Gurgul, op. cit.
- ²⁶ Jan Lewicki, historyk architektury i konserwator, w rozmowie z Agnieszką Rumińską w 26.08.2010 roku obarcza winą młodsze pokolenie architektów, które oskarża o „brak poczucia wartości” architektury PRL. Zob. *Powojenny modernizm – niechciane dziecko PRL-u*, <http://www.bryla.pl>.
- ²⁷ *Wiem, że walczę o słuszną sprawę*, rozmowa Dawida Hajoka z Krzysztofem Bieniem, <http://www.skyscrapercity.com>.

Streszczenie

Przedmiotem opracowania jest krakowski hotel Forum, położony nad Wisłą, wzniesiony w latach 1978–88 według projektu Janusza Ingardena. W założeniu miał on być obiektem luksusowym, doskonale wyposażonym i wykorzystującym nowoczesne technologie. Okres świetności hotelu trwał jednak bardzo krótko. Po 1989 obiektem zarządzała spółka Orbis, następnie został on sprzedany sieci Accor, która w 2002 zamknęła hotel, z powodu rzekomych wad konstrukcyjnych budynku. Od 2004 właścicielem Forum jest spółka Wawel-Imos, która dąży do jego wyburzenia pod nowoczesną zabudowę mieszkalno-biurową. Celem opracowania jest zwrócenie uwagi na zaistniałe społeczne kontrowersje oraz konflikt zwolenników wyburzenia hotelu i jego obrońców, powołujących się na wysoką jakość architektury obiektu jako doskonałego przykładu późnego powojennego modernizmu. Rozpatrywane są również istniejące alternatywne sposoby objęcia gmachu Forum ochroną konserwatorską, w sytuacji niemożności wpisania obiektu do rejestru zabytków.

Abstract

The subject matter of this study is the Forum hotel based in Cracow, located at the Vistula river, erected in the years 1978–88 according to a design by Janusz Ingarden. In principle it was to be a luxury hotel, excellently furnished and making use of advanced technologies. The period of its splendour, however, was very short. After 1989 the hotel was managed by Orbis, and next it was sold to the Accor chain, which in 2002 closed the hotel due to alleged structural defects of the building. Since 2004 the hotel has been the property of the company of Wawel-Imos, which aims at demolishing it to make room for modern residential and office buildings. The objective of this study is to turn the attention to the social controversies that have arisen around this topic and to the conflict between advocates of the hotel demolition and its defenders, who raise the subject of high quality of the edifice as a perfect example of the late postwar modernism. This study also considers existing alternative forms of covering the building with the protection of the monument conservation services in a situation where the hotel cannot be entered in the register of historic monuments.